

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

DOI: 10.46698/VNC.2021.14.7.009

ХЪАЙТАРЫ УДЫ СГАРЖЕНТÆ ГÆБУЛТЫ МЕЛИТОНЫ
РОМАН «ЦАРДИППÆРД»-Ы**А.Р. Бязрова**

В статье рассматриваются жанровые, сюжетные и психологические особенности романа Мелитона Габулова «Отшельник». Автор романа акцентирует свое внимание не на сложных исторических процессах, а придает событиям неожиданно динамичный, приключенческий характер. Его герой, по сути своей, довольно интеллектуальный, образованный молодой человек, но в силу своей эмоциональной неустойчивости попадает в необычные обстоятельства и совершает порой неоправданные, ничем необоснованные злодеяния. Сочетание злодейства и благородства, противостояние добра и зла, ума и безумия в одном характере определяют сюжетную канву произведения.

Определяющим в данной статье является исследование глубоких душевных противоречий и исканий главного героя. Через призму анализа поступков, слов, внешнего облика героя осуществляется попытка раскрыть его внутренний мир, его отношение к жизни в определенных психологических ситуациях. В статье поставлена задача раскрыть глубину чувств и переживаний человека, который пытается превозмочь душевную боль и физическое недомогание. Терзания героя, изнуряющая душевная боль и раскаяние становятся неизбежными попутчиками всей его жизни. Писателю удалось в полной мере, достаточно глубоко изобразить чувства и мысли своего персонажа. Чувства и переживания героя определяются его поступками, которые зачастую доходят до абсурда и их невозможно бывает оправдать. Однако авантурный роман, в силу своих жанровых особенностей, не предполагает понимать и объяснять мотивы поступков героя, более того, он создает условия для небрежного развития сюжета. Таким образом, абсурдные поступки героя и динамизм сюжета становятся определяющим в жанре авантурного романа, в общем, и романа М. Габулова, в частности.

Несмотря на авантурный характер романа, в его основе лежат нравственно-этические понятия человека. Злодеяния героя становятся следствием его душевных терзаний. Писатель утверждает концепцию добра и гуманизма: добро надо любить, ценить и творить. За доброту нужно бороться, иногда даже с самим собой. В извечной борьбе добра и зла, света и тьмы должно побеждать чувство гуманности и милосердия – таков идейный замысел произведения М. Габулова «Отшельник».

Ключевые слова: роман, авантурный, жанровые особенности, герой, душевные переживания, внутренний мир, психологизм, отшельник.

Поэт, прозаик æмæ тæлмацгæнæг Гæбулты Мелитон зынгæ фæд ныууагъта нырыккон ирон литературæйы. Йæ уацмысты фыссæг стыр хъусдард здахы рæзгæ фæлтæры хъомылады æмæ моралон-этикон фарстытæм. Фыссæджы сфæлдыстадон хъомыс прозæйы тынгдæр кæй райрæзт, уымæ гæсгæ йæ тыхтæ радта ацы фадыгмæ, æмæ йын дзы уыд зынгæ æнтыст. «Мелитон ирон литературæ хъæздыг кæны йæ тæлмацтæй, йæ аив очерктæй. Фæлæ уæддæр йе сфæлдыстады ахсджиагдæр æмæ хъаймагдæр сты йæ прозаикон уацмыстæ. Йе сфæлдыстадон авнæлд æмæ тых уæлдай тынгдæр зынынц йæ детективон уацмысты. Нæ царды ма цы негативон фæзындтæ ис, не 'хсæнадон размæцыд нын цыдæриддæр хъыг дары, автор уыдон йæ сисы цыргъæй хурмæ ракалы, йæ аив дзырды тыхæй сыл худинаджы гакк æвæры, хъоды сыл кæны» [1]. Уымæй уæлдай ма, зæгъæн ис, фыццаг хатт Гæбулты Мелитон кæй æрбахаста ирон романмæ авантюраейы æууæлтæ. Йæ роман «Цардиппæрд»-ы сæйраг акцент æвæры дуджы вазыгджын историон уавæрыл нæ, фæлæ цаутæн ратты æнæнхæлæджы фæзилæн, схайджын сæ кæны авантюризмæ тæвагæй.

Романы рæстæгон ориентир у революцийы агъоммæйы дуг – империалистон хæст – Фыдыбæстæйон хæст – коллективизацийы дуг. Ацы схемæйыл амад сты революцион романтик иууылдæр, сæ сæйраг мидис та свæййы сæйраг хъайтары тох кълассон знаджы ныхмæ, йæ уæззау фæндаджы равдыст сабырадон цардмæ. Гæбулты Мелитон нæ ацыд ацы схемæйы надвæндагыл. Уымæн йæ хъайтар нæу адæмы бартыл æмæ революцион идеяты сæрыл тохгæнæг. Авантюрон романæн миниуæгджын куыд у, уымæ гæсгæ романы сæйраг хъайтар бæлвырд бæрцæй иппæрд у царды æцæгадæй. Авантюрон хъайтарæн зынгæ литературæ иртасæг М.М.Бахтин дæтты ахæм бæлвырдгæнæн: «Про аванюрного героя нельзя сказать, кто он. У него нет твердых социально-типических и индивидуально-характерологических качеств, из которых слагался бы устойчивый образ его характера, типа и темперамента. Такой определенный образ отяжелил бы авантурный сюжет, ограничил бы авантурные возможности. С авантурным герем все может случиться, и он всем может стать. Он не субстанция, а чистая функция» [2, 94].

Автор иттæг дæсны æмæ арæхстджынæй æвдисы йæ хъайтары уды сгарæнтæ æмæ мидхъизæмæрттæ. Романы архайд радæттынæн уый фагыл нæ банымайы иу таурæгъгæнæджы: ис дзы дыууæ дзурæг цæсго-

мы. Фыццаг таурæггæнæг у сæйраг хъайтар йæхæдæг – Уызын-Сарат. Фæрсаг таурæггæнæг – Тауырбег – та нæ базонгæ кæны сæйраг архайæг æмæ йæ царды чиныгимæ. Афтамæй роман «Цардиппæрд» йæ жанрон структурамæ гæсгæ схонæн ис уацмыс уацмысы мидæг.

Романы райдианы нæ Тауырбег зонгæ кæны сæ хъæуы цæрæг æнахуыр адæймагимæ. Сæ хъæумæ кæцæй æрбафтыд, чи у, кæцæй у, уымæн ничи ницы зоны. Йе 'ддаг бакасты афыстæй дæр æвзæрын кæны дызæрдыг, æнæууæнкдзинад: йæ дарæс скъуыдтæ, æмпъыстытæ, чызитæ, йæ къæхтыл дзабыр никуы вæййы сæрдæй, зымæгæй. Никуыдæр йæхи адаста, фæлæ йæ русты хил даргъ дæр нæ кодта, фæйнæрдæмын хъенæй лæууыд, гъе уымæ гæсгæ йæ рахуыдтой Уызын æмæ йын æндæр ном ничи зыдта. Йе 'ддаг бакасты æууæлтæм гæсгæ йыл хъæуы адæм æвæрдтой æдылйы гакк. «Хъысмæты фыдаудæнæй адæймаг царды фыддон-фыддуртыл цæуинаг куы фæвæййы, уæд канд йæ удыхъæд не схырыз вæййы, фæлæ йе 'ддаг бакаст дæр фыдзыкъуыртæ æмæ гæлиртæ ныввæййы. Ахæм хабар æрцыд роман «Цариппæрд»-ы хъайтарыл. Уый йæ царды уавæртæ ахæм фæндæгтыл фескъæфтой æмæ, кæд ахæм хъуыддагыл чиныгкæсæг зынай æууæнды, уæддæр æй бахъуыд хохы лæгæты тугдзых сырдитмæ цæрын дæр. Бахъуыд æй æмæ йæ буар афтæ сфæлтæрдта, афтæ «сфыхт» уыцы уавæрты æмæ... налдæр æм карз зымæджы уазал хъардта, налдæр сæрдыгон тæппалгæнаг хуры тæвдæй фæлмæцыд, æххормагæй дæр нæ тыхст, æфсæст уæвын дæр æй ницы хъыг дардта. Йе 'ддаг бакаст афтæ фыдзыкъуыр ныццис, æмæ йын адæм йе 'цæг ном зонгæ дæр нал кодтой – иууылдæр æй хуыдтой Уызын» [3, 48]. Иртасæджы хъуыдымæ гæсгæ, чиныгкæсæг зынай цæуыл æууæнды, уый махмæ гæсгæ æмбæрст цæуы авантюрон романы жанрон æууæлтæй. Æрмæст ацы фарсæрдыгæй романмæ ничи ма ракаст.

Уызыны фæлгонцы алыварс цавæрдæр сусæгдзинады тæлм кæй бады, уый фыццаг рахаты, фæстæдæр романы цауты баст чи райхалы, уыцы чысыл Тауырбег. Уый схæлар вæййы Уызынимæ æмæ йæ æфтауы дисы. Кæд Тауырбег нырма æппæт æмбарынхъом нæу, уæддæр тагъд рæстæджы рахаты, Уызын хуымæтæджы адæймаг кæй нæу. Цымыдис лæппумæ дис æвзæрын кæны, чиныджы кæсын кæй зоны, уый. Дисы йæ æппары «æнахуыр адæймагæн» йæ тых æмæ йæ хъару: зæхмæ ныххурх кæны æнæнхæлдзæджы йыл йæхи ныццæвæг хъæддаг гæддæйы. Уыдæттæ Тауырбег уыдта йæхи цæстæй æмæ йæ хом зондæй арæзта

рæстдзæвин хатдзæгтæ. Уæлдай диссаг та йæм уый каст, æмæ йæ дзурын кæй нæ уагъта, цы уыдта, уыдæтты тыххæй. Афтамæй та куыд тынг фæндыд Тауырбеджы хъæуы адæмæн куы раргом кæнид Уызыны арæхстдзинад. Уæд æм адæм акæсиккой бынтон æндæр цæстæй. Фæлæ Уызыны фæдзæхст æдзух уыд: «Ницы федтай, ницы фехъуыстай» æмæ уый цыбæл лæппуйæн йæ къухтæ баста. Йæхимæ йын æргом нæ уæндыд, фæлæ йæ йæхинымæр арæх фарста: «Цæмæн сусæг кæныс, сыгъзæрин къухтæ дын кæй ис, æдылы нæ, фæлæ зонды къуыбар, дзырдарæхст кæй дæ, уыдæттæ?» [4, 27].

Къорд азы фæстæ Уызын йæ мæлæты размæ Тауырбеджы бæрны бакæны цардиппæрд адæймагæн йæхи къухæй фыст æнамонд царды чиныг. Романы райдианæй суанг йæ амæлæты онг Уызыны фæлгонц у æмæхгæд цавæрдæр сусæггаджы фæлмæй, фæлæ хъайтарæн йæхи фыст чиныгæй цадаггай хæлы сусæгдзинæдты æлхынцъ.

Романы райдианы Уызын у, чиныгкæсæг кæй митæ не 'мбары, йæ архæйдтыты мидæг логикæ кæмæн нæ уыны, ахæм фæлгонц. Кæсæгмæ афтæ зыны, цыма кæцæй хъуамæ зона магуыр, æнæркаст, æдзух скъуыдтæ æмæ æмпъыстытæ дарæсы уæвæг «æдылы» орнамент æмæ нывæфтыддзинады дæсныад, цыма уый фыссæджы æнæхъола фантази у. Фæлæ фæстæдæр Уызыны царды чиныгæй рабæрæг вæййы, сæрмагондæй кæй ахуыр кодта ацы дæсныадыл кæсгон зæрингуырмæ, уый.

Романы фыццаг æмæ дыккаг хайæн сюжетон æгъдауæй ницы иудзинад ис æмæ йыл бæрæгæй зыны, æндæр æмæ æндæр таурæгъгæнджыты æрмдзæф (фыццаг хайы таурæгъгæнæг – Тауырбег, дыккаг æмæ æртыккаджы – Уызын йæхæдæг). Романы фыццаг хайы иннæ хæйттимæ бæтты Уызыны фæлгонц. Иу сæрæй иннæмæ чысылгай æргом кæны хъайтары фæлгонц, хæлы сусæгдзинæдты къуыбылой. Уызын, кæддæры Сарат, у хъæздыг Хъайтмæзты Хъуыдайнаты фырт Аслæнджерийы байзæддаг. Йæ мад Сæгуассæ фæзиан æвгъæды бадгæйæ, йе схъомылгæнæг уыд йæ фыды мад Тугъанон. Фыссæгæн йæ бон бавæййы интригæ тынгæй-тынгдæр рæзын кæнын: иугæр Уызын-Саратæн йæ фыд хъæздыг лæг уыд, уæд абон уыцы уагмæ цы хуызæй æрхауд. Уый базоныны монц чиныгкæсæджы кæны уацмыс зыдæй кæсынмæ, æмæ базонæм, йæ фыд Аслæнджери Сараты ратты ахуыр кæнынмæ кæсгон зæрингуырд Астан-Гиреймæ. Бæстон æмæ реалистон детальтимæ æвдисы фыссæг зæрингуырды куысты сусæгдзинæдтæ.

Сарат уыцы иу рæстæджы ахуыр кæны скъолайы дæр. Йæхæдæг куыд зæгъы, уымæ гæсгæ ацы скъола каст фæуæг адæймаг нымад цыди ахуыргонд лæгыл. Ардыгæй зыны, Сарат кæй уыд хорз ахуыр адæймаг. Фадат ын уыдис аргъуаны кусынæн скъолайы фæстæ, фæлæ баззад Астан-Гиреймæ ахуыргæнæгæн йæхи фæндонмæ гæсгæ. Уый йыл баууæндыд йе 'рмæдзтæ иууылдæр. Хъысмæты фæндонмæ гæсгæ Сарат бауарзы Астан-Гирейы хæдзары цæрæг æрвадæлты чызг Ниноны. Фæлæ куыд рабæрæг вæййы, афтæмæй уый ком радта æндæрæн. Уарзты уацары бахауæг æрыгон лæппу не сфæразы æнæразыйы дзуапп æмæ амары чызджы уарзаны. Уый адыл фæхауæггаг вæййы дард Сыбыры бæстæм. Йæхæдæг куыд зæгъы, афтæмæй: «Ам райдыдта мæ хъызæмæртты фæндаг... Фæстейæ баззæдысты ме 'нæмæт æвзонджы бонтæ. Бахаудтæн дунейы фыдгæнджыты астæумæ. Мæ уавæрыл иу куы ахъуыды кодтон, уæд мæм бирæ хæттыты кæуын цыд» [4, 85].

Хъайтар свæййы хъеллаууаг, йæ уд бахауы æппынæдзухон сгарæнты фыдæх æмæ хæрзиуæджы 'хсæн. Цыдæр æнæуынгæ тых æй разæнгард кæны фыдмимæ. Йæ æнæхъола митæ, йæ фыдракæндтæ фæстæдæр свæййынц уды рис, фæсмон æмæ сагъæсы фæстиуæг. Сарат, æцæгæлон зæххыл хъæдæрмæджы куыст кæнгæйæ, амары хъусдарæг жандармы. Жандармы амарынæн ын ис мотив – уымæн йæхи фыдаудæн ахаст салдæттæм свæййы фыдракæнды ратæдзæн. Фæлæ бынтон æнæмбæрст рауад фыццаг мæлæты хабар. Афтæ æдылы зонды хицау нæу Сарат, æмæ йæ архайды фæстиуджытыл ма ахъуыды кæна. Æрымысæм зæрингуырды амындтытæ: «Цы у гуымир тых, тымбыл къух? Дун-дунейы æмуæзад халæг, адæмы æнцойад сафæг. Ууыл чи фæцайдагъ уа, уымæн саугуырма вæййынц йæ рæсугъд æнкъарæнтæ, йæ зæрдæйы цæстытæ, нæ туджы мидæг чи сæвзæры, уыдон» [4, 66].

Ууыл сæ ахуыр кодта зæронд Астан-Гирей йе 'мбæлттимæ. Уæд куыд рауадис афтæ, æмæ бынтон æнæаххос, æнæазым адæймаджы бабын кæн дæхи чысыл уды эгоистон интересы сæраппонд. Афтæ зыны, цыма ацы эпизод авторæн рауад æгæр уæлæнгай: адæймаджы амарынæн хъæуы ахсджиаг аххосæгтæ æмæ романы уый ирд æмæ бæстонæй нæ зыны. Тынг арæх уарзты æнкъарæн свæййы адæймаг амарыны мотив, фæлæ ацы романы уарзты хъомыс не 'рцыд æппæт-хъомæй æвдыст. Æгасæй дыууæ эпизоды уынаем Ниноны фæлгонц, кæцытæ нын æвдисынц йе 'ддаг бакасты миниуджытæ æмæ Сарат йæ уарзондзинад кæм æргом кæны, уыцы чысыл диалогон эпизод. Чи у,

цы хærзиуджытæ йæм ис, уыдон романы æргом нæ цæуынц. Ахæм чысыл рæстæджы зонгæ чызджы уарзты цæхæрæй басудза æппæт йæ царды фæндаг, уый фаг нæу сюжет рæзын кæнынæн, чызджы фæлгонц хъуамæ æвдыст æрцыдаид масштабондæрæй, уарзты монц та – егъ-аудæр тыхимæ, цæстуынгæ æмæ бæстондæрæй. Романы сæйраг архайæджы дарддæры хъысмæт чи рæзын кæна, уыцы мотив – адæймæджы амарын – хъуамæ уа æмбæрстгонд æмæ уырнинаг, кæсæгмæ ма æвзæрын кæна дызæрдыгдзинад. Фæлæ æппæт ацы «хъæнтæ» æмбæрст цæуынц романы жанрон æууæлтæй. Авантюрон роман фадат аразы сюжеты æнæхъола архайдæн, хъайтары æвирхъау митæн. Ахæм хуызы хъайтары архæйдтытæ æмæ сюжеты динамизм дзаупп дæттынц романы жанрон хиæдтæн.

Мелитонæн аивадон характер саразыны хъуыддаджы ис йæхи æрмдзæф, романы йæ цымыдис кæны гоймаджы миддуне, йæ ахаст цардмæ бæлвырд психологион ситуаци. Хæстонтæ сæхи хæстæй куы ауон кæнынц, уæд Сарат та йæхицæн дзырд радты, йæ тæригъæдтæ йæ хорз æмæ æнæзæрдæхудт службæйæ бафидын. Арæх фæхъуыды кæны йæ цардыл, æрцæуы йæм фæсмон, йæ саразгæ фыдракæндты тыххæй, уæлдайдæр та Ниноны хъысмæт кæй фехæлдта, уый тыххæй, фæлæ æгæр ферæджы. Ныр архайы йæхицæн зындзинад аразгæйæ, царды хærзиуджытæй йæхи иппæрд кæнгæйæ, йæ тæригъдтæ фидын, йæ удыл хъызæмар æфтауын.

Хъайтар бахауы империалистон хæсты цæхæры. Саратæн йæ бон бавæййы хæстонты растад ныссабыр кæнын. Уый нæу æнцон, ис ын карз ныхмæлæууæг, салдæтты аминдигæнæг бурдзалыг хæстон, кæцы æмбары хъуыддаджы æцæгдзинад æмæ йæ бон бавæййы салдæтты растын кæнын. Йæ ныхас дæр у æмбаргæ, хъуыдыджын: «Паддзах æмæ йæ лæггадгæнджытæ æнæхъæн Уæрæсе баппæрстой хæсты цæхæрма. Уæрæсейы зæхх ныр дыккаг аз пиллон арты судзы. Рох уæ ма уæнт, адæмы сæрхъызойтæй бирæтæ Сыбыры кæй æмбийынц, большевиччытæ кæй хонынц, уыдонæй зæгъын. Адæм алы ран дæр гæвзыккæ æрцыдысты» [4, 103].

Романы ныхæй-ныхмæ лæууынц фыдæх æмæ хærзиуæг. Æмæ та ам дæр Сараты зæрдæйы уæлахиз кæны фыдæх, райсы йæ тæригъæдджын удмæ ноджыдæр иу, сæрибармæ сидæг салдаты, мæлæт. Сарат æххæстæй не 'мбары тугуарæн хæсты мидис. Уымæй йæ хуыздæр æмбары хуымæтæджы бурдзалыг салдат æмæ йын уый нæу баринаг.

Саратæн йæ æнæхъола, æнæбындур фыдракæндтæ хъысмæтæй хатыр не 'рцыдысты, фиды сæ дарддæр æппæт йæ царды дæргъы. Йæ удхъызæмæртты ратадзæн свæййынц æгътыр хæсты фæстиуджытæ: «Знаджы сармадзанти æхст нæй, æмæ нæ сабыр кодта. Акъоппæй сæр сдарæн нæ уыд. Сармадзанти нæмгуыты схъистæ уæлдæфы, ниугæ, тахтысты. Уалынмæ мыл бæстæ рафæлдæхт. Цыдæр æнæуынгæ тых мæ йæ армы фелвæста æмæ чердæм атахтæн, кæм мæ æрæппæрста, уымæн ницыуал базыдтон» [4, 105]. Сарат йæхи æрæмбары быдырон госпиталы. Ам бамбары цы бæллæх ыл æрцыд, уый æмæ йыл баталынг вæййы йæ дуне. Ардыгæй райдайы Саратæн йæ хъызæмайраг фыдаудæн цард: «Нæмыджы схъис сæмбæлди тæккæдæр мæ гуыбыны рæбын æмæ мын ахауын кодта мæ нæлгоймаджы миниуæг. Бахъыгдард сты мæ агъды фыдтæ дæр» [4, 106]. Хъайтары уды рыст æмæ катый романы æвдыст цæуы ирдæй. Уый уыдис йæ иууыл стырдæр адзалы бон. Хуыздæрыл банымадтаид, уыцы тæвд æфсæйнаджы схъис ын йæ сæр йæ гуыраей куы фæхицæн кодтаид, гъе та тæвд нæмыг йæ зæрдæйыл куы сæмбæлдаид, уæд.

Йæ хъуыдытæ æппынæдзух зилдух кæнынц уыцы æнамонддзинады алыварс æмæ йын хæссынц уды рыст æмæ хъызæмар, фæивтой йын æгасæйдæр йæ уды сконд, йæ зондахаст: «...Уыд нæлгоймаг, фидæрттæ конд лæппу, æппæтæй æххæст, æмæ нал ис. Амард уæлхъæдæй. Цыдæр фæивта мæ зонды. Нал уыдтæн мæхи хуызæн. Хæццæ кодтой мæ хъуыдытæ, мæ ныхас нал уыд йæ бынаты, æдзух мæ фæндыд, фыдбылыз кæм уыд, уырдаем мæхи æппарын... Нал мæм уыд сдзырд. Афтæ мæм каст, цыма мæ адæм сæхи хызтой, цыма мæ иууылдæр зыдтой, цыма нæлгоймаг кæй нал дæн, уый мæ ныхыл фыст уыд, уыйау. Цæрын мæм нал цыд а дунейы. Фæсмон кодтон, бурдзалыгимæ лæгæй-лæгмæ тохы мæхи цæуылнæ амарын кодтон, ууыл. Цæмæннæ фæуæлахиз бурдзалыг æмæ мын мæ сæр цæуылнæ фæхицæн кодта мæ гуыраей? Ныр ирвæзт уаин ацы зæрдæскъуыдтæгæнæг æнкъарæнтæй, ацы хъызæмарæй. Афтамæй нæхимæ дæр нал ацæудзынæн. Цы ма у мæ цард? Мæ сæры-иу цынагъуызон мæнгуырнæн хъуыдытæ фæкуысси. Æвæццæгæн мыл мæ тæригъæдтæ æртыхстысты æмæ сæ цæргæ-цæрæнбонтæм уæлгъæдæй фиддзынæн арвæй зæххы астæу» [4, 106–107].

Контузигонд кæй уыд, уымæ гæсгæ Сарат сæрибар æрцыд æфсадæй æмæ æрцæуы йæ хæдзармæ. Йæ хабæрттæ фæкодта йæ бинонтæн,

фæлæ йæ иууыл дудгæдæр хабар не схæр кодта, худинаг æм каст. Бантысы ын йæ фыды хæдзары мæгуырты сабитæн скъола бакæнын, кæд йæ фыды нæ фæнды, уæддæр. Ахуыр сæ кодта æмæ йæхи ууыл ирхæфта. Сарат йæ мидзæрдæйы цæмæ æнхæлмæ каст æмæ иууыл тынгдæр цæмæй тарст, уый йæ баййæфта тагъд рæстæджы. Йæ фыд ын бинонтæ æркæныны кой райдыдта. Нырма цæхгæр «нæ» дзырдта, фæлæ йын цы чызджы амьдтой, уый уыдис Ниноны халдих. Уæдæй фæстæмæ Сарат фесæфта йæ зæрдæйы æнцойад: «Райхъал мæ рагон æнæниз æнкъарæн, ферох мæ ис, цæнкуыл кæй дæн, стыр цухдзинад мæм кæй ис, уый дæр. Цы у адæймаджы туг? Цæмæн афтæ арæст у лæг? Къухтæ йыл нæ уыдзæн, уæддæр æй æвналын фæнды, къæхтæ йыл нæ уыдзæн, уæддæр æй дугъ кæнын фæнды, куырм уыдзæн, уæддæр уырзæй сгары. Адæймаг æнæфсис у, фылдæр хатт, йæ бон цы нæ вæй-йы, уый дæр сæккой кæны» [4, 141].

Автор ацы романы разыны адæймаджы æнкъарæнты диссаджы психолог. Хорз арæхсы адæймаджы мидæнкъарæнтæм ныккæсынмæ, йæ психологион уавæр ын раиртасынмæ бæлвырд цардуагон ситуаци, йæ сæрымагъз æмæ йæ буары цы физиологон процесстæ цæуы, уыдон рафæлгъауынмæ. Афтæмæй кæрæдзи ныхмæ æрлаууынц адæймаджы физиологон сконд, эгоизм æмæ æвзонг улы тæригъæды бацæуыны хъуыды æмæ тох кæнынц Сараты зонд æмæ зæрдæйы. Æппынфæстаг æнкъарæнтæ фæуæлахиз сты æрвонг зондыл æмæ сразы чызджы ракурыныл.

Хъайтар бахауы иууыл зындæр хæрзæгъдауон фыдæвзарæнты. Быхсы йæ ус Сæлимæт дæр. Фæлæ æвзæр æвзæгтæ дызæрддыджы къæм баппарынц Сараты зæрдæйы йæ фыд æмæ Сæлимæты тыххæй.

Иу уаты сæ баййафгæйæ, йæ цæстытæ атарытæ сты æмæ нал бамбæрста, дыууæйы дæр куыд скъуыхтæ кодта сæ хуыссæны, уый. Фæлæ автор саразы æнæнхæлæджы фæзилæн: сылгоймаг разыны Сæлимæт нæ, фæлæ се 'ххуырист сылгоймаг Дасхан. Уый адыл Сарат йæ сæр фесæфта хъæдмæ æмæ уым райдыдта цæрын иу лæгæты, сырды фыд, хæрынæн бæззон кæрдæджытæ æмæ хъæддаг гагадыргътæй. Удхъызæмæрттæй уæлдай ма хъайтар бахауы царды фыдысгарæнты дæр.

Сарат кæддæр цы æхсæнад æмæ адæмæй фæлыгъд, уырдаем æй ногæй раздахынц уавæртæ: йæ лæгæт ын дон фæласта æмæ йын уым цæрæн нал уыд. Йæ фæндаг ракодта сæхи хъæуыл, ацард хъæрæсейаг фыййæуттæм, уырдыгæй ацæуы Гуырдыстонмæ æмæ æппынфæстаг

æрбафты, йæ мæлæт кæм æрцыд, уыцы хъæумæ. Ам ыл сæвæрдтой ном Уызын æмæ йын йæ цардæн ничи ницы зыдта. Йæхи кæй нæ хъæр кодта йæ амæлæты бонмæ, уый аххоссæгтæ æргом æрцæуынц фæстæдæр. Иттæг хорз æвдисы фыссæг хъайтары хъызæмар, йæ зæрдæйы мидæнкъарæнтæ, йæ фæсмон. Йæ уд хъеллаууаг ссис фыдæх æмæ хæрзиуæджы 'хсæн. Ницы агуры йæхицæн царды хæрзиуджытæй, уымæн æмæ йæ зоны, уый аккаг кæй нæу æмæ йæхицæн цас зындзинад фылдæр æвзарын кæна, уыйас йæхимæ гæсгæ уызæн хуыздæр: «Мæ зонындзинадтæ уымæн æмбæхстон, æмæ мæ нæ фæндыд, мæ къухты куыст искæмæн æхцондзинад хастайд, уый. Уымæн æмæ исчи дæ къухты фæллоуæ æхцондзинад куы 'нкъара, уæд дæхицæн дæр уызæн æхцон æмæ бар-æнæбары арфæй-арфдæр цæудзынæ царды гуылфæны, уæлдæр-уæлдæр хиздзынæ царды асинтыл. Мæн та уый нæ фæндыд. Уымæн æмæ мæхи уый аккагыл нæ нымæдтон. Мæхицæн цы цард равзæрстон, уый æз нымайын мæ удыхъæдæн æмбæлоныл, æндæр хуыздæр бынат мæм не 'мбæлы» [4, 274].

Роман у иттæг цымыдисон, химæлвас æмæ йæ кæсæг кæсы зæрдиагæй. Хорз арæхсы фыссæг зæрдæйы æнкъарæнтæ æргом кæнынмæ, арф сæм ныххилынмæ, адæймагæн йæ психологион уавæр равдисынмæ, афтæ ма æрдзы сконд æмæ йæ миниуджытæ афыссынмæ. Ирд æмæ бæлвырдæй æвдыстæуы Сараты цард, йæ тох, ма амæлыны, хи бахъахъхъæныны инстинкт хъæддаг карз уавæрты. Уыцы фæлварæнты æххæстæй раргом вæййы йæ характер, йæ миддуне. Уый мидæг ис авторæн йæ аивадон дæсныдзинад.

Романæн кæд авантюрон характер ис, уæддæр йæ бындурæн ис адæймаджы хæрзæгъдауон-этикон æмбарынад. Адæймаг йæ райгуырдагæй хиндзинад, æвзæр хъуыддæгтæ нæ фæзаны, фæлæ йын йæ уды ныггæлиртæ кæнынц уавæртæ, арæх йæхицæй аразгæ чи нæ вæййы, ахæмтæ. Хъайтар цардамонд агургæйæ, бахауы стыр удхъызæмæртты уацары. Хæлар æмæ хæрам, хæрзиуæг æмæ фыдæхы 'хсæн æнусон быцæуы хъуамæ уæлахиз кæной рухс тыхтæ – ахæм у уацмысы идейон хъуыды.

---

1. *Асаты Р.* Царды гуылфæны // Советон Ирыстон. 1978. №187.(на осет. яз.).

2. Бахтин М.М. Автор и герой в эстетической деятельности. М., 2004. 333с.
3. Къæбысты З.Йæ мæсыг кæронмæ нæ фæцис амад // Фидиуæг. 1998. №5. Ф.44–49 (на осет. яз.).
4. Гæбулты М. Цардиппæрд. Цхинвал, 1974. 241 ф. (на осет. яз.).

Byazrova, Alla R. – South Ossetian State University named after A.A.Tibilov (Tskhinvali, South Ossetia); allabyazrova777@gmail.com

THE SPIRITUAL QUEST OF THE HERO IN MELITON GABULOV'S NOVEL «THE HERMIT»

Keywords: novel, adventurous, genre features, hero, emotional experiences, inner world, psychologism, hermit.

The article examines the genre, plot and psychological features of Meliton Gabulov's novel «The Hermit». The author of the novel focuses his attention not on complex historical processes, but emparts to the events unexpectedly dynamic, adventurous character. His hero, in essence, is a rather intelligent, educated young man, due to his emotional instability, finds himself in unusual circumstances and sometimes commits unjustified, unmotivated atrocities. The combination of villainy and nobility, the opposition of good and evil, intelligence and madness in one character constitute the plot of the work.

The determining factor in this article is the study of deep spiritual contradictions and searches of the protagonist. Through the prism of the analysis of actions, words, the appearance of the hero, an attempt is made to reveal his inner world, his attitude to life in certain psychological situations. The article aims to reveal the depth of feelings and experiences of a person who is trying to overcome mental pain and physical ailment. The torment of the hero, exhausting mental pain and remorse become the inevitable companions of his whole life. The writer managed to fully, deeply enough depict the feelings and thoughts of his character. The feelings and experiences of the hero are determined by his actions, which often reach the point of absurdity and cannot be justified. However, an adventure novel, due to its genre characteristics, does not imply understanding and explaining the motives of the hero's actions, moreover, it creates conditions for the sloppy development of the plot. Thus, the absurd actions of the hero and the dynamism of the plot become decisive in the genre of the adventure novel, in general, and in M. Gabulov's novel, in particular.

Despite its adventurous nature, the novel is based on the moral and ethical concepts of a man. The hero's atrocities are the result of his mental anguish. The writer approves of the concept of goodness and humanism: good must be loved, appreciated and created. You have to fight for kindness, sometimes even with yourself. In the eternal struggle between good and evil, light and darkness, the feeling of humanity and mercy should prevail - this is the ideological concept of the work of M. Gabulov "The Hermit".

REFERENCES

1. Asaty, R. *Tsardy guylfæny* [In the thick of life]. *Soveton Iryston* [Soviet Ossetia]. 1978, no. 187. (in Ossetian).
2. Bakhtin, M.M. *Avtor i geroi v esteticheskoi deyatel'nosti* [Author and hero in aesthetic activity]. Moscow, 2004. 333 p.
3. K'æbysty, Z. *læ mæsyg kæronmæ næ fætsis amad* [He did not complete his tower]. *Fidiuæg* [Herald]. 1998, no. 5, pp. 44–49 (in Ossetian).
4. Gæbuly, M. *Tsardippærd* [Hermit]. Tskhinval, 1974. 276p. (in Ossetian).